

СЕКЦІЯ
«СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»

УДК 336.22

Бандура Оксана

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (Україна)

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Bandura Oksana

Ternopil Ivan Pulu National Technical University, Ternopil (Ukraine)

VALUE ADDED TAX AS AN ECONOMIC CATEGORY

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із ключових елементів податкової системи сучасних держав. Він відіграє важливу роль у формуванні державного бюджету, регулюванні економічної активності та забезпеченні фінансової прозорості. Дослідження ПДВ як економічної категорії є необхідним для розуміння його функціонування та впливу на економіку.

За економічним змістом непрямі податки, зокрема, податок на додану вартість – це фінансові відносини між державою та платниками податків з метою створення загального централізованого грошового фонду для виконання державою своїх функцій. При цьому, ці відносини є односторонніми від платника до бюджету. Загалом, податок на додану вартість є частиною новоствореної вартості товарів (робіт, послуг), яка формується на кожному етапі виробництва, обігу та включається до ціни товару і сплачується кінцевим споживачем. ПДВ представляє собою податок на внутрішнє споживання продукції, являючи при цьому, надбавку до ціни товарів (робіт, послуг), які споживаються на митній території України [3].

Нарахування та стягнення податку на додану вартість потребує чіткого визначення доданої вартості, тобто об'єкта оподаткування. Додана вартість, за своїм обсягом наближається до заново створеної вартості, яка вироблена в конкретній господарській структурі.

Додана вартість, за своїм економічним змістом є частиною повної вартості товару і включає в себе наступні складові: матеріальні витрати (вартість витрачених у виробництві сировини і матеріалів, послуг виробничого характеру, які формують собівартість продукції); заробітна плата (заробітна плата за окладами, премії, матеріальна допомога, компенсаційні виплати); відрахування на соціальні заходи (відрахування на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, страхові внески на випадок безробіття); амортизація (сума нарахованої амортизації основних засобів, які задіяні в процесі виробництва товарів, робіт, послуг); прибуток.

Перша складова не залежить від зусиль товаровиробника і тому вона суто арифметично включається в ціну товару. Наступні складові (заробітна плата, прибуток, відрахування на соціальні заходи та амортизація) є доданою вартістю, оскільки вони є тими частинами повної вартості товару, які створюються на конкретному етапі в процесі виробництва товару [4].

Облік ПДВ складається з обліку таких компонентів:

Податковий кредит – це сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання за звітний період (сума ПДВ сплачена таким підприємством у складі вартості товарів, робіт, послуг, придбаних в іншого платника ПДВ, або сплачена на кордоні митним органам).

Податкове зобов'язання – загальна сума податку на додану вартість, одержана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді, та/або сума коштів, сформована за рахунок податкових пільг, що були використані платником податків не за цільовим призначенням чи з порушенням порядку їх надання, встановленим ПКУ.

Сума податку, що підлягає сплаті до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного періоду та сумою податкового кредиту такого звітного періоду [5].

Відповідно до ст. 180 Податкового кодексу України, перелік суб'єктів, які зобов'язані сплачувати ПДВ, залишається незмінним. До них належать:

- 1) будь-яка особа, яка провадить або планує провадити господарську діяльність;
- 2) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;
- 3) будь-яка особа, яка ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України;
- 4) особа, яка веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;
- 5) особа - управитель майна, яка веде окремий податковий облік з податку на додану вартість щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майном;
- 6) особа, яка проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави [6].

Податкова накладна є первинним документом і підставою для нарахування податкових зобов'язань із ПДВ у зв'язку з постачанням (продажем) товарів (робіт, послуг) у продавця-платника ПДВ, і одночасно - документальним доказом права на віднесення до податкового кредиту витрат зі сплати ПДВ при придбанні товарів у покупця – платника податку. Тому податкова накладна не може існувати окремо від так званих «товарних» документів або інших документів підтверджуючих факти господарського життя підприємства. Варто зазначити, що право на складання податкових накладних надається виключно особам, зареєстрованим як платники податку на додану вартість.

Усі податкові накладні підлягають реєстрації в єдиному реєстрі податкових накладних та за формою, чинною на день такої реєстрації. Підтвердженням продавцю про прийняття його податкової накладної до Єдиного реєстру податкових накладних є квитанція в електронному вигляді у текстовому форматі, яка надсилається протягом операційного дня. З метою отримання податкової накладної, зареєстрованої в єдиному реєстрі податкових накладних, як покупець, так і продавець надсилає в електронному вигляді запит до єдиного реєстру податкових накладних, за яким отримує в електронному вигляді повідомлення про реєстрацію податкової накладної в єдиному реєстрі податкових накладних та податкову накладну в електронному вигляді.

Податок на додану вартість відіграє важливу роль у функціонуванні економіки, забезпечуючи стабільні надходження до бюджету та впливаючи на фінансову дисципліну підприємств і споживачів. Його механізм оподаткування сприяє формуванню прозорої та ефективної фінансової системи, що дозволяє державі виконувати соціальні та економічні завдання. Водночас удосконалення методів адміністрування, спрощення звітності та контроль за правомірністю відшкодування ПДВ залишаються ключовими напрямками податкової політики, які потребують подальшої оптимізації. Враховуючи його значення для економічної стабільності та

розвитку, дослідження та модернізація системи обліку і контролю ПДВ є необхідними для підвищення ефективності податкового регулювання та забезпечення справедливого розподілу фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Співак С.М., Корольок Т.М., Дерейчук О.П. Організаційні аспекти та інформаційне забезпечення процесу формування звітності підприємств. Галицький економічний вісник. 2024. Том 87. № 2. С. 116–121.
2. Співак С., Корольок Т., Ковальчук І., Шаюк М. Особливості складання звітності підприємств в умовах цифрової економіки. Галицький економічний вісник. 2024. Том 91. № 6. С. 87–94.
3. Податок на додану вартість як економічна категорія. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/> (дата звернення 06.05.2025)
4. Економічна суть податку на додану вартість, форми та методи його обчислення на прикладі підприємств цукрової галузі. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/> (дата звернення 06.05.2025)
5. Податок на додану вартість. URL: <https://legallaid.wiki/index.php/> (дата звернення 07.05.2025)
6. Податковий кодекс України (№ 2755-VI) / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.05.2025).
7. Податок на додану вартість: сутність та стан первинного обліку. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/13017.pdf> (дата звернення 07.05.2025)